

Binnenkort ook in uw tuin

Het lijkt wel wat op een spannend jongensboek. Eind juli 2008 vond H.P. Wymann in een dorpje bij Bern tussen de intensieve boerderijen enkele scheefbloemwitjes (Ziegler, 2009). Echt geloofd werd hij niet. De soort was in Zwitserland alleen bekend van enkele steile kalkrotsen in Wallis en bij Genève. Dus zo'n bijzonderheid tussen de maisvelden en koeienstallen moest welhaast een vergissing zijn. Maar dat was het niet.

Tekst:
Chris van Swaay
Albert Vliegthart
Kars Veling
De Vlinderstichting
Bram Omon &
Pieter Vantieghe

Tot verbazing van alle kenners bleek het scheefbloemwitje toen al in heel het westelijk deel van het Mittelland van Zwitserland voor te komen. En niet op kale kalkrotsen, maar gewoon in tuintjes met scheefbloem. Had iedereen dat al die jaren gemist? Toevallig was de zoon van de heer Wymann een jaar eerder begonnen met het verzamelen van vlinders en had om te oefenen in het opzetten in 2007 flink wat vlinders, waaronder de nodige witjes, gevangen. En wat bleek: daar zat geen enkel scheefbloemwitje tussen.

Daarna ging het snel. Nog in 2008 werd het scheefbloemwitje gevonden in het uiterste zuidwesten van Duitsland. In 2010 had het zich daar al stevig gevestigd en werd Noordoost-Frankrijk binnengetrokken. In 2013 werd Saarland al bereikt. We wisten dus dat hij eraan kwam, maar toch nog verrassend snel vond Pieter Vantieghe de vlinder op 27 september 2015 bij Maastricht. Hij was althans de eerste die hem herkende, want kort daarop ontdekte Marlie Huskens tussen haar foto's een scheefbloemwitje dat ze eerder, op 22

juli 2015, had gefotografeerd in Posterholt.

Vol verwachting hielden we in 2016 de waarnemingen van de witjes in de gaten. Pas aan het einde van de zomer kwam de eerste zekere melding binnen. Maar toen was het hek ook meteen van de dam. Het lijkt er bijna op dat in elk dorp in Zuid- en Midden-Limburg waar serieus gezocht wordt, de vlinder is aan te treffen. En ook Vlaanderen kreeg zijn eerste waarnemingen in de Voerstreek.

Waar komen ze vandaan?

Wat heeft er nu voor gezorgd dat een vlinder die alleen op wat kale kalkrotsen voorkwam, zich ineens zo enorm kon uitbreiden? Ziegler (2009) vermoedt dat het allemaal begonnen is in de hete, droge zomer van 2003. Relatief hoge aantallen vlinders in combinatie met verdroogde waardplanten hebben ertoe geleid dat de vrouwtjes op zoek moesten naar waardplanten. In 2005 werd de soort voor het eerst sinds lange tijd bij Genève gevonden, en ergens in de herfst van 2007 trok hij het Mittelland in. De rest is geschiedenis.

: het scheefbloemwitje

Kenmerk

Scheefbloemwitjes zijn van foto niet altijd 100% zeker van kleine koolwitjes te onderscheiden. Soms zal er dus geen definitief oordeel mogelijk zijn op basis van een foto. Ook voor ons zijn dit moeilijke soorten, en we zullen moeilijke gevallen dan ook soms later herbeoordelen of voorleggen aan buitenlandse kenners, die al veel langer ervaring met deze soort hebben.

Hoe kun je ze herkennen?

Het scheefbloemwitje lijkt op het klein en het groot koolwitje, bij ons allebei zeer algemeen voorkomende soorten. Wat zijn de verschillen?

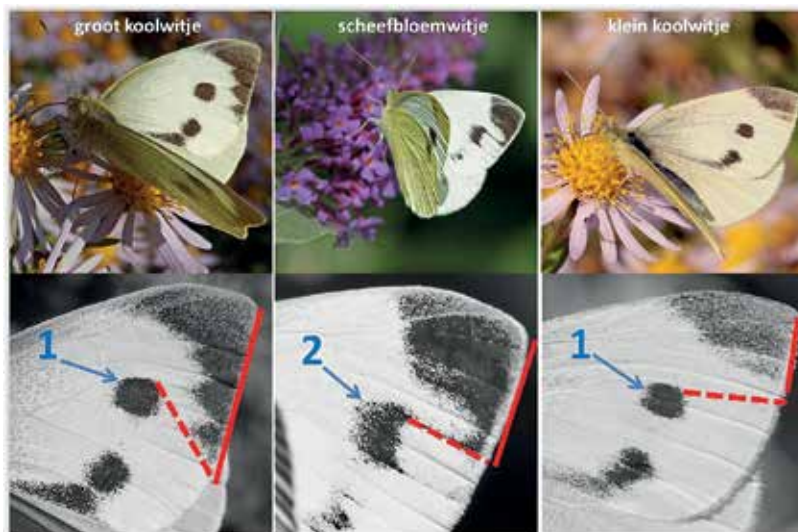
De zwarte stip op het midden van de voorvleugel is bij het klein en groot koolwitje vaak eerder rond en veelal klein (1). Het scheefbloemwitje heeft een forsere middenstip die rechthoekig is en vaak, zoals bij de vlinder op de foto uit Posterholt, zelfs wat hol (concaaf) is (2). Bij mannetjes is de stip soms kleiner, maar dan nog is de kant van de vleugelrand bijna altijd recht of zelfs hol, en de stip lijkt dan driehoekig.

Alle drie de soorten hebben een zwarte tot grijze vleugelpunt. Bij het klein koolwitje is die meestal recht afgesneden en vrij klein. Bij het groot koolwitje is die zwarte punt juist groot en ver naar beneden toe doorlopend. Het scheefbloemwitje zit daar precies tussenin.

Als je een denkbeeldig lijntje trekt tussen de bovenkant van de zwarte stip op de vleugel naar de onderkant van de zwarte vleugelpunt loopt dat lijntje bij het klein koolwitje naar boven (en gaat dwars door een cel heen). Bij het groot koolwitje loopt die lijn duidelijk naar beneden toe en ook deze kruist cellen. Het gedachtelijntje bij scheefbloemwitje loopt min of meer horizontaal en volgt min of meer de ader langs de cellen.

Maar er zijn nog meer kenmerken. De vleugelpunt van het scheefbloemwitje is min of meer afgerond, van de andere twee koolwitjes is deze spits. In het formaat zit ook een verschil. Het groot koolwitje is, zoals de naam al doet vermoeden, een grote vlinder, terwijl het scheefbloemwitje vaak nog iets kleiner is dan een klein koolwitje.

In tegenstelling tot de vlinders zijn de jonge rupsen van het klein koolwitje en scheefbloemwitje opvallend genoeg wel eenvoudig uit elkaar te houden. De jonge rupsen van het scheefbloemwitje hebben een zwarte kop, terwijl de jonge rupsen van het klein koolwitje een groene of lichtbruine kop hebben. De oudere rupsen van het scheefbloemwitje hebben echter wel een groene kop, zodat de rupsen van beide soorten vanaf het derde stadium meestal niet met zekerheid te onderscheiden zijn. Bij het scheefbloemwitje hebben

Herkenning scheefbloemwitje, klein en groot koolwitje.

de rupsen dan vaak een wat meer blauwgroene kleur en duidelijker gele lengtestrepen dan die van het klein koolwitje, maar deze kenmerken komen af en toe ook bij het klein koolwitje voor.

Hoe zal het verder gaan?

Gezien de enorme uitbreiding van de afgelopen acht jaar is er weinig reden om aan te nemen dat deze niet verder zal gaan. In dit tempo zal de rest van Nederland en Vlaanderen binnen een paar jaar gekoloniseerd zijn. Daarbij zal de soort niet alleen op scheefbloem te vinden zijn, maar in Duitsland is inmiddels ook al voortplanting op grote zandkool vastgesteld, en dat is bij ons ook geen zeldzaamheid.

Hoe kunt u helpen?

Voor veel mensen zal het nog moeilijk zijn om scheefbloemwitjes te herkennen. Daarom is het belangrijkste het maken van foto's. Schroom niet om veel foto's te maken – indien mogelijk ook van de bovenzijde – en toe te voegen aan uw waarnemingen op landkaartje, telmee.nl, waarneming.nl of waarnemingen.be.

Of u het nu leuk vindt of niet, u zult de komende jaren moeten wennen aan vier in plaats van drie witjessoorten. Voor wie de huidige witjes al moeilijk vindt, een goede reden om zich eens wat meer erin te verdiepen. Want dan blijkt er nog van alles te ontdekken. Bent u de eerste die het scheefbloemwitje in uw provincie vindt?

Literatuur

Ziegler, H. (2009): Zur Neubesiedlung der Nordwestschweiz durch *Pieris manni* (Mayer, 1851) im Sommer 2008 (Lepidoptera, Pieridae). Entomologica Helvetica 2, 129-144.

